

Llegir: sempre igual, sempre diferent

Àngels Prat

del Departament de Didàctica de la Llengua, la Literatura i les Ciències Socials de la UAB

Una de les preocupacions de mestres i familiars és fer llegir les nenes i nens. Hi ha la idea prou fonamentada que llegir ha de ser la porta que els obri molts camins, especialment en el camp de l'educació. Si llegeixen, escriuen millor, parlen millor, disposen de coneixements molt més amplis que si no llegeixen. Molts autors han incidit en la idea de reforçar, orientar la lectura, de manera que es poden trobar manuals o receptes per a tots els gustos, que van des de la pretensió que amb algun tipus d'activitat es poden millorar les ganes de llegir, fins a la idea que algunes pràctiques produeixen l'efecte contrari: fer avorrir la lectura per una temporada ben llarga.

No cal amagar que llegir suposa un esforç -per a petits i grans- superior a practicar altres activitats com l'esport o mirar TV, jugar a videojocs i sobretot a no fer res. La lectura exigeix la implicació del lector, perquè ha de trobar significat al text que llegeix. Justament la gràcia és la interacció entre lector, autor i text, que porta a aconseguir a cadascú un significat ben personal. Ens podem imaginar que el text és una mena de princesa adormida que espera el petó del lector per despertar-se. Només s'aconseguirà donar-li vida si aquest text li produeix emocions, si li facilita descobriments, si li permet adquirir coneixements del seu interès.

Com que és bo de tenir com a referent el món dels lectors adults, proposem repassar com ens comportem els experts en lectura, quines necessitats ens porten a llegir, com triem els llibres, com els compartim, quins tipus de lectura fem... Això és el que intentarem a continuació.

La primera cosa que compta en un lector és l'actitud amb què s'enfronta al text i la finalitat de la lectura. Què ens porta a llegir? De vegades la necessitat d'informar-nos en el dia a dia, de conèixer com funcionen les coses (un horari de tren, un prospecte d'un medicament, o muntar un armari), la necessitat derivada de la nostra professió, sense

oblidar que de vegades llegim o escoltem pel simple goig que aquesta activitat ens produeix. Els joves, en canvi, acostumen a fer-ho per obligació, perquè l'escola ho ha decidit. Quan preguntem a nenes i nens per què llegeixen, encara ara podem trobar respostes que en podríem dir circulars: llegeixo perquè he d'aprendre a llegir i quan en sàpiga podré llegir. És cert que com més es llegeix més se n'aprèn, però no els ho hem de fer viure com si s'haguessin de prendre un aixarop per a la tos, que és dolent, però a la llarga en trauran beneficis. Llegir pot ser -i hauria de ser- des de bon començament una activitat del tot plaent.

Si continuem amb els lectors experts, coneixem prou bé que llegim sobretot a partir d'estímuls externs: de vegades busquem el llibre d'una temàtica determinada, però sovint ens deixem guiar per recomanacions d'amics, llibreters, crítics dels mitjans de comunicació, o simplement ens deixem endur per l'encert d'una coberta. Anem a llibreries o biblioteques i mirem i ramenem, ens en llegim la síntesi, ens informem sobre l'autor, comprovem l'editorial, etc.

Quins altres comportaments tenim els lectors adults? Algunes vegades comencem un llibre i no l'acabem. Per raons diverses, que tant poden provenir de l'obra en si com del lector, hi ha ocasions en què un llibre se'ns fa feixuc i l'hem de deixar. L'escolar no ho té tan fàcil, de deixar un llibre a mitges, no sempre se li permet. No només l'ha d'acabar, sinó que de vegades encara n'ha d'omplir una fitxa per deixar constància d'una feina feta.

Als lectors experimentats ens agrada compartir la lectura amb altres persones, per això cada cop més proliferen els grups de lectors a l'entorn de biblioteques de barri o de poble. Tertúlies que ocasionalment es té el privilegi de comptar amb els autors, però la major part de vegades es troben grups simplement pel gust d'intercanviar opinions sobre un llibre llegit.

Entre els escolars també haurien de funcionar mecanismes semblants. En primer lloc, se'ls han de facilitar lectures útils, en el sentit que serveixin, com en el cas dels adults, per a qualsevol necessitat, que abastin no només contes, sinó també textos de coneixements i d'altres d'habituals de la vida diària. He vist alumnes de cicle inicial

interessadíssims en un article d'enciclopèdia perquè van descobrir que hi sortia el seu poble. O bé nens i nenes també de cycle inicial enganxats a la lectura de definicions de diccionari.

Se'ls ha d'oferir estímuls per llegir. De vegades només el fet de llegir un fragment de llibre, de mirar una il·lustració, de fer referència a un personatge, ja serveix de molt. Ara es tenen moltes oportunitats de conèixer novetats a partir de webs i portals educatius. N'hi ha, de portals, que ofereixen novetats, mostren il·lustracions, reproduïxen algun fragment del text. Suficient per poder-se fer una idea del tema de què tracta i de la dificultat que comporta.

El més fàcil per encertar els gustos dels lectors és preguntar-los-ho directament, dialogar-hi perquè expliquin les preferències i per esbrinar les dificultats que hi troben. Potser així sabríem que actualment hi ha lectors que prefeixen contes d'ordinadors, de robots, de naus espacials, de castells, de motos, de pokemons, o que volen saber com viuen els indis o les formigues o llegir les coses que passen* i, en canvi, potser ja estan una mica embafats de contes d'amistats impossibles entre criatures i sols i llunes i estrelles...

En aquest món tan globalitzat, en què no ens costa gaire de posar-nos en comunicació amb altres persones per lluny que siguin, és bo que ens plantejem l'intercanvi d'opinions entre lectors perquè llegir no ha de ser un acte solitari, s'ha de poder compartir. Cal entendre que el primer fòrum és la mateixa aula, però no hem de defugir altres relacions a partir de fòrums que diferents portals d'internet ens faciliten. Té molt més ganxo escriure un comentari d'una lectura en un espai públic, dinàmic, interactiu, compartit amb altres escolars, que no fer una fitxa per a l'àlbum que, amb una mica de sort, es llegirà la mestra i potser els familiars.

Quan els lectors són poc hàbils, els hauríem de fer sentir que són capaços de llegir, tractar-los com si fossin lectors, donar-los confiança. Per aconseguir-ho és evident que cal oferir-los textos que s'ajustin al nivell de comprensió de cadascú però també als seus interessos. Dificilment millorarem la seva actitud si els fem llegir llibres pensats per a

* Això és el que ens van dir uns escolars de l'escola Pare Coll de Vic.

nens i nenes d'edats inferiors. Amb aquests alumnes, és recomanable de fer lectures compartides amb un adult. Hi ha textos -i això és aplicable tant a contes, com a llibres de coneixements o d'altres tipologies- amb un contingut adequat a uns lectors, però que sabem objectivament que -o bé per la llargada del text o per la complexitat del vocabulari- no se'n poden sortir sols. En aquests casos, es podria compartir la lectura, de manera que l'aprenent en llegeixi alguns fragments -títols, text de bafarada, part d'un diàleg, un paràgraf...- i l'adult o el lector més expert, la resta. Així un al costat de l'altre, aquest alumne es va fent una idea positiva de les seves capacitats i es fa conscient que pot llegir.

Convertir nenes i nens en lectors no és fàcil, especialment si no tenen el suport de la família. Dificilment, per molt que mestres i bibliotecaris ens hi posem aconseguirem que una família canviï els hàbits d'avui per demà i s'interessi per la lectura. L'escola, però, sí que hi té molt a dir i pot fer-hi molt.

El millor estímul per fer lectors rau en la mateixa dinàmica de classe, que hauria de bullir de lectures i llibres de tota mena i s'haurien de fer servir contínuament. Qualsevol excusa ha de ser bona per recórrer als llibres: una consulta, un dubte, la recerca d'una imatge, un fet puntual, l'ampliació d'un tema, un aniversari, una commemoració. I s'haurien de crear contextos imaginatius per a les estones en què cadascú tria un llibre de lectura personal. D'això, a les biblioteques, en saben un munt: estores, sofàs, racons màgics, coixins a terra, que permeten llegir d'una manera relaxada i en posicions corporals diferents de les habituals. Seria fantàstic que les aules fossin tan espaioses que permetessin organitzar racons de lectura similars!

Hem de renovar també els moments que es dediquen a lectura: alternar la lectura en veu alta amb la personal i silenciosa, estones en què cadascú llegeix sol, amb altres que s'organitzen grups de dos i així un pot ajudar l'altre, la creació de padrins de lectura, lectures en veu alta -que prèviament algú ha preparat- destinades a tot el grup... De la modalitat més clàssica de llegir tots la mateixa lectura, un punt cadascú -que tradicionalment s'ha fet a una majoria d'escoles- no se n'ha de fer abús perquè no sempre

se'n treu el rendiment que se n'espera: sovint estan més pendents del moment en què toca llegir que no d'intentar comprendre el text. A més, per als alumnes més lents o menys hàbils, els suposa un handicap perquè fan públiques les seves limitacions i això els produeix sensació d'angoixa i, és clar, de fracàs.

La lectura a l'escola hauria de tenir un objectiu a llarg termini, que traspassaria els límits de l'escola, hauria d'anar més enllà. Cal fer lectors que, un cop hagin acabat l'escolaritat obligatòria, continuïn llegint, per pur plaer, per informant-se, per interpretar la realitat, per participar a un nivell o altre de la societat. Si hem de fer cas als resultats d'avaluacions sobre comprensió lectora, de moment no ens n'acabem de sortir. Els nostres nois i noies tenen un nivell de comprensió que no passa de discret**. Esperem que aquest any dedicat al llibre serveixi perquè tots plegats reflexionem sobre la nostra pràctica i puguem fer propostes de futur que millorin de veritat la formació dels nostres estudiants en lectura.

** Ens referim als resultats del programa PISA de l'OCDE.